

УДК 329.15:929 Радуловић М.(093.2)

DOI <https://doi.org/10.31212/tokovi.2018.2.bon.119-141>

Оригинални научни рад

Примљен: 11. 4. 2018.

Прихваћен: 25. 5. 2018.

Драгомир БОНЦИЋ

Институт за савремену историју, Београд
dragomirbondzic@yahoo.com

Милутин ЖИВКОВИЋ

Институт за српску културу, Приштина-Лепосавић
mzivkovickv@gmail.com

Миладин Радуловић Крцун (1912–1982).

Прилози за биографију*

Апстракт: У чланку се даје преглед живота и рада Миладина Радуловића Крцуна, предратног студента хемије и комунисте, првоборца и илегалца, партизана убаченог у четничке редове, истакнутог партијског функционера после рата, руководиоца рударским и геолошким истраживањима и учесника у југословенском нуклеарном програму. Рад је заснован на архивској грађи похрањеној у архивима и библиотекама у Београду, Краљеву, Новом Пазару и Пријепољу, као и на релевантној научној литератури.

Кључне речи: Миладин Радуловић Крцун, Други светски рат, Комунистичка партија Југославије, четници, рударско-геолошка истраживања, нуклеарне сировине, југословенски нуклеарни програм

Живот Миладина Радуловића „Крцуна“ омеђен је његовом ратном, политичком и научном каријером. Као изданац црногорског крша, он се преко Лимске долине, Голије и Копаоника, помогао Бео-

* Чланак је резултат рада на пројектима *Материјална и духовна култура Косова и Метохије* (N° 177016) и *Српско друштво у југословенској држави у 20. веку – између демократије и диктатуре* (N° 177016), које финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

града и највиших полуга власти комунистичког режима у послератној Југославији. Пут који је Радуловић у међувремену прешао, поплочан је догађајима достојним биографија оперативаца обавештајних служби великих сила. Ратну епизоду одиграо је готово без грешке. Илегалац у руднику Трепча, убачени комунистички агент у четничком корпусу и командант партизанске јединице која је ослобађала долину Ибра. Мора се, ипак, признати да му је доста ствари ишло на руку, које је он зналачки искористио ради остварења својих и, пре свега, партијских циљева. На истој линији наставио је после ослобођења, делујући паралелно у безбедносним и научним структурама, те градећи завидну каријеру у оквирима институција везаних за југословенски нуклеарни програм.

Радуловић је рођен 1. фебруара 1912. године у селу Јасенови код Колашина. Породица се 1919. године преселила у Бајину Башту, где је Миладин започео школовање. После основне школе, завршио је три разреда гимназије у Ужицу и четврти у Колашину, пошто се са родитељима 1927. преселио у Бродарево. Пети, шести, седми и осми разред похађао је затим у пљеваљској гимназији. За то време, његов отац Секула Радуловић се обогатио бавећи се пољопривредом.¹ То је омогућило његовом сину Миладину да оде на студије у Београд.

На Природно-математичком одсеку Филозофског факултета похађао је VII практично-хемијску групу. Дипломирао је 1939. стекавши звање инжењера хемије.² Током студија Радуловић се упознао са програмом Комунистичке партије Југославије (КПЈ), који је са жаром прихватио. Био је истакнути члан Удружења студената хемије (под контролом комуниста) и члан управе Удружења 1936. године.³ У Београду се повезао са студентима истомишљеницима пореклом из Старог Раса, попут: Рифата Бурџевића, Љубише Миодраговића, Владимира Перића и др. Постао је члан КПЈ 1939. Исте године добија по-

1 Библиотека „Вук Караџић“ Пријепоље (БВКП), Легат Бранка Зејака (БЗ), 329(082), Чланак за штампу у листу *Полимље*, 1; Исто, Посмртни говор Миладину Радуловићу, 1; *Geoinstitut. Prvih 50 godina (1948–1998)*, urednik Radule Popović, (Beograd: Geoinstitut, 1998), 328.

2 Dragomir Bondžić, *Beogradski univerzitet 1944–1952*, (Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2004), 113–114; *Тридесет година ПМФ Универзитета у Београду с освртом на развитак наставе природних и математичких наука у Београду 1947–1977*, уредник Драгомир Виторовић, (Београд: ПМФ, 1980), 17.

3 Милица Дамјановић, „Студенти ПМФ у напредном покрету на Београдском универзитету до 1941. године“, *Тридесет година ПМФ*, 79.

сао у руднику Трепча и сели се у Косовску Митровицу, где је дочекао окупацију земље.⁴

После краће војне кампање априла 1941, силе Осовине су покорице и разбиле Краљевину Југославију. Косовска Митровица је окупирана 17. априла, а у наредних неколико дана локални Албанци су преузели целокупну цивилну и полицијску власт у срезу.⁵ Радуловић није био неми посматрач распада југословенске државе и њене војске. Одмах по окупацији организовао је неколико акција ослобађања заробљених војника у Косовској Митровици. Заједно са Владом Вујовићем и Силвиром Томазинијем, Радуловић је из ропства избавио око 1.500 људи.⁶

У наредним месецима наставио се његов илегални рад. На првом месту, припремао је акције у Трепчи, руднику који је био од великог значаја за немачку привреду.⁷ Окупаторске власти су сматрале да је иза свих саботажа у њеним погонима стајао „инжењер Радуловић“. Партија је убрзо наградила ову илегалну агилност. У октобру он је кооптиран у Месни комитет (МК) КПЈ за Косовску Митровицу.⁸ Тада добија кодно име „Крцун“.

Како се 1941. година ближила крају, стање у ибарској долини било је све теже по комунисте. Акције првенствено Копаоничког партизанског одреда (КПО), који су формирали месни комитети из Косовске Митровице и Рашке, биле су све ређе током октобра и новембра. После неколико масовних окршаја између хришћана и муслимана у троуглу Косовска Митровица – Рашка – Нови Пазар, немачки окупатор је на овај простор распоредио веће снаге, које су угушиле сваки вид оружаног отпора. Ако томе придодемо и присуство бројних колаборационих снага, јасно је зашто се КПО повлачи према Ужицу, а на терену остаје само неколико чланова КПЈ у дубокој криковности.⁹

4 БВКП, БЗ, 329(082), Чланак за штампу у листу *Полимље*, 1.

5 Velimir Terzić, *Slom Kraljevine Jugoslavije 1941. Uzroci i posledice poraza*, II, (Beograd-Titograd: Narodna knjiga, 1983), 455–456.

6 *Kosovska Mitrovica i okolina*, (Priština – Beograd – Kosovska Mitrovica, 1979), 251–252.

7 Рудник је подмиривао око 30% целокупне немачке потражње у олову и цинку. Историјски архив „Рас“ Нови Пазар (ИАРНП), фонд 283, НОР, Извештај о ситуацији у Округу митровачком и Јужној Србији, 1942, 3.

8 *Kosovska Mitrovica*, 329, 352, 377.

9 Милутин Живковић, „Етнички сукоби на простору Новог Пазара и Рашке у јесен 1941. године“, *ВИГ*, 2/2012, 72–81; Тихомир Д. Ђорђевић, *Рашка и околна*,

Један од њих био је Миладин Радуловић, који се почетком 1942. године и даље налазио у Косовској Митровици. До марта исте године, међутим, сваки илегални рад постаје знатно отежан будношћу окупатора. Претила је провала унутар МК.¹⁰ Радуловић стога, сада као заменик секретара МК за Косовску Митровицу Али Шукрије, добија од Обласног комитета (ОК) КПЈ за Косово и Метохију наређење да се убаца у неку од локалних четничких јединица. Задатак му је био да припреми разоружање четника и да их у што већем броју преведе на страну комуниста.¹¹ МК за Косовску Митровицу се надовезао на ово наређење и Радуловића прво послао у Нови Пазар, да би тамо обновио партијску ћелију разбијену претходне године. Захваљујући његовом заузимању, после више месеци је поново формиран локални МК.¹²

Подигавши на ноге партијску организацију у Новом Пазару, Радуловић се упутио на Голију са намером да ступи међу припаднике ЈВуО. У тој намери је успео већ половином априла, па се нашао у одреду капетана Радомира Цветића, заповедника Студеничке бригаде Јаворског корпуса.¹³ Тамо је затекао око 30-40 бивших партизана, који су у овој јединици нашли уточиште од бројних хајки окупаторских и колаборационих снага. Међу прикривеним партизанима се налазио и поручник Родољуб И. Јемуовић, који је међу четницима боравио од новембра 1941. године. У време Радуловићевог доласка он је већ вршио функције интенданта, благајника и шефа пропаганде Студеничке бригаде.¹⁴

Изгледа да капетан Цветић није водио стриктну контролу о томе ко му ступа у одред, а постоје подаци који говоре да је толеришао боравак бивших партизана и, чак, комуниста у јединици, све док су радили у оквирима оног што је сматрао интересом српског наро-

(Рашка: СИЗ културе, 1987), 384.

10 *Наташка обавештајна служба у Србији*, IV, (Београд, 1959), 853.

11 БВКП, БЗ, 329(082), *Говор приликом испраћаја посмртних остатака Миладина Радуловића*, 1; *Веже и НОБ-у. Ратна сећања 1941-1945*, уредник Radomir Petković, (Београд: Војноиздавачки завод, 1981), 120.

12 *Нови Пазар и околина*, уредник Михаило Малетић, (Београд: Књижевне новине, 1969), 334-335.

13 Владан Виријевић, „Јаворски корпус Југословенске војске у отаџбини“, *Наша прошлост* 7, 2006, 170.

14 Историјски архив Краљево (ИАК), фонд 420, НОБ, кут. 15, реферат Вукомана Ђулафића, Четничка организација на терену среза Дежевског у Другом светском рату, 99-100.

да. Било како било, Радуловић се у оваквој ситуацији брзо снашао и у Студеничку бригаду довео још неколико симпатизера КПЈ из Студеничког и Дежевског среза.¹⁵

Још три ствари су погодовале Радуловићу. Његова упућеност у руковање експлозивним супстанцама обезбедила му је већ у мају положај командата минерске чете.¹⁶ Затим, као резервни потпоручник у јединици која је оскудевала у командном кадру, био је више него добродошао. И, на крају, капетан Цветић је био у лошим односима са заповедником Јаворског корпуса капетаном Браном Петровићем, па је око себе окупљао људе незадовољне његовим командовањем.

Превасходно на линији Партије, Радуловић је са субверзивним радом почео одмах по ступању у Студеничку бригаду. Главна веза му је био инжењер Гошевић који је легално радио у Рашки. Поред њега ту су били још: Ратко Дражевић (будући истакнути комуниста и директор „Авала филма“), Рајко Вујанац, Мирослав Букумировић, професор Душко Ивановић и други. Ради веће конспиративности, Радуловић је за преписку са њима употребљавао невидљиво мастило које је сам правио.¹⁷

Током јуна је покушао са разоружавањем Студеничке бригаде. Прво је ухватио везу са партизанима на Јастрепцу, после чега је током јула група од око 80 партизана изненада упала у Студенички срез. Њихова намера је била да „разбију“ капетана Цветића и од остатка његових снага обнове КПО. Показало се, ипак, да је снага четника превелика, па су се партизани без испаљеног метка вратили на Јастребац. Њихов упад у Ибарску долину ипак није био узалудан јер је у августу формиран Срески комитет (СК) КПЈ за Студенички срез.¹⁸

Јаворски корпус ЈВуО је, међутим, половином 1942. године запао у стање анархије. Она је мање била последица илегалног рада Радуловића и његове групе, а више плод сукоба између двојице водећих официра: капетана Петровића и Цветића. Јаворски корпус чиниле су, иначе, три бригаде: Студеничка (капетан Цветић), Дежевска (поручник Драгор Павловић) и Моравичка (поручник Урош Катанић). Команду над њима имао је капетан Петровић, кога су сав-

15 *Veze u NOV-u*, 120.

16 ИАК, фонд 420, НОБ, кут. 15, реферат Вукомана Ђулафића, 101.

17 БВКП, БЗ, 329(082), Посмртни говор Миладину Радуловићу, 3; *Veze u NOV-u*, 119–120; Ђорђевић, *Рашка*, 388–389.

18 Ђорђевић, *Рашка*, 392.

ременици описивали као харизматичну, али преку личност, тј. „пруског официра у југословенској униформи“. Изгледа да пруску строгост код Петровића није пратила и пруска дисциплина. Још током 1941. он се окружио особама сумњиве прошлости, које су у његово име малтретирале и пљачкале народ на подручју Нови Пазар – Рашка – Ивањица.¹⁹

Незадовољство његовим држањем, које је месецима тињало код потчињених му официра и војника, избило је на површину током јуна. Заповедник Јаворског корпуса је оптужен да је украо 736 златника, које су послали савезници, те убио председника општине Остатија Вукашина Протића у Моравичком срезу.²⁰ Пошто Драгољуб Михаиловић није имао времена да се позабави овим проблемом, капетан Цветић је до краја августа отказао послушност Петровићу. Затим у Михаиловићев штаб код Колашина шаље доказни материјал о незаконитим радњама свог надређеног.²¹ Документацију је у Црну Гору почетком септембра однео нико други до резервни потпоручник Миладин Радуловић, као особа која је уживала особито поверење команданта Студеничке бригаде. Према Радуловићевим речима, он је и наговорио Цветића да поднесе жалбу.²² Министар војни југословенске владе је овога пута морао да реагује, поготово пошто је Петровић у међувремену бесправно задржао и једну радио-станицу коју су савезници послали и тако отежао Михаиловићу комуникацију са Енглезима.²³

Капетан Петровић је убрзо ухапшен. Акција се одиграла између 22. и 24. септембра у Студеничком срезу. Подржали су је капетан Цветић и поручници Катанић и Павловић. Затим су сви заједно тражили од Михаиловића да Петровића пошаље на други терен како више не би правио проблеме на територији Јаворског корпуса. Бунтовни официр је стога премештен у источну Србију, а на чело корпуса долази Радомир Цветић. Са друге стране, радио-станицу коју је Михаиловић тражио требало је да за Црну Гору понесе Миладин Ра-

19 Војни архив Србије (ВА), Четничка архива (ЧА), кут. 1, ф. 3, док. 17, 20; Исто, кут. 1, ф. 3, док. 16, 1; Коста Николић, *Историја равногорског покрета 1941–1945*, II, (Београд: Завод за уџбенике, 2014), 36.

20 ВА, ЧА, кут. 275, ф. 1, док. 2, 78–80, 84–85, 88.

21 Исто, кут. 42, ф. 1, док. 12, 1; Исто, док. 13, 1–3.

22 БВКП, БЗ, 329(082), Чланак за штампу у листу *Полимље*, 2; ИАК, фонд 420, НОБ, кут. 15, реферат Вукомана Ђулафића, 107; *Veze u NOV-u*, 121.

23 ВА, ЧА, кут. 299, ф. 1, док. 8, 2, д(епеша) 527.

дуловић, пошто је добро познавао терен.²⁴ У послератним сећањима он је тврдио да је други пут био у Михаиловићевом штабу децембра 1942. године.²⁵

Радуловићева активна улога у свађама унутар Јаворског корпуса и виђења са Михаиловићем ставили су на њега „упитник“. Обавештајци ЈВуО су се дали на посао и његова маска је почела да слаби. Још током лета 1942. капетан Петровић је оптуживао Цветића да у одреду држи бивше партизане. Пошто је о овоме обавестио Михаиловића, Цветић је морао јавно да се правда.²⁶ Из истих разлога, још озбиљније оптужбе су на адресу Радомира Цветића стизале од капетана Војислава Лукачевића, команданта Милешевског корпуса. Он му је током 1942. више пута говорио да су Миладин Радуловић и Родољуб Јемуовић убачени комунисти.²⁷

Из већ наведених разлога Цветић је игнорисао ова упозорења. Могуће је и да није тачно знао колико је, пре свих, Радуловић високо позициониран унутар структуре КПЈ или је једноставно сматрао да га држи под контролом. Оно што нам је познато јесте да Радуловић крајем 1942. постаје један од његових кључних сарадника. О томе говори епilog нове свађе међу официрима Јаворског корпуса, овога пута између Цветића и Драгора Павловића. Спор је избио око кадрирања људства. Кулминирао је почетком 1943. године када је Цветић тражио од Михаиловића да смени поменутог официра и на руководеће место у Дежевској бригади постави управо Радуловића.²⁸ Иако Михаиловић није одобрио ово намештење, Цветић му га ускоро, још једном, шаље у Црну Гору ради обављања поверљивих послова.²⁹

Оно што генерал Михаиловић није дозволио у јануару, јесте у јуну. После фијаска мобилизације Јаворског корпуса ради борбе са партизанским снагама током марта и априла, он је изгубио стрпљење са поручником Павловићем. Њему поверена Дежевска бригада није послала ниједног борца у Полимље.³⁰ Због тога је смењен

24 Исто, кут. 15в, ф. 2, док. 23, 16, д. 62; Исто, кут. 42, ф. 2, док. 20, 1; Исто, кут. 275, ф. 1, док. 15, 20–21, д. 1154; Исто, док. 18, 13–14, д. 1469; Исто, док. 14, 20, 25, д. 984, 1005; Исто, док. 17, 7, д. 1284.

25 *Veze u NOV-и*, 122.

26 ВА, ЧА, кут. 42, ф. 1, док. 27, 1; Исто, док. 28, 1–2.

27 Исто, кут. 279, ф. 1, док. 7, 33, д. 266.

28 Исто, кут. 289, ф. 1, док. 5, 20, д. 112.

29 *Veze u NOV-и*, 122.

30 ВА, ЧА, кут. 297, ф. 1, док. 5, 3, д. 2690.

најкасније почетком јуна. Интересантно је да Михаиловић није дао Цветићу да изабере новог заповедника, већ је у новопазарски крај послао поручника Ристовића. Он се, међутим, на командном месту задржао само неколико дана пре него што је смењен због недисциплине. Коначно, 22. јула 1943, на Цветићеву препоруку, Миладин Радуловић, још увек активни заменик секретара МК КПЈ за Косовску Митровицу, преузима заповедништво над Дежевском бригадом ЈВуО.³¹

Радуловић се у то време осећао толико сигуран у своју скривеност да је почео тајно да се састаје са комунистима и ван одреда. Током јуна је имао састанак са Светиславом Трифуновићем, бившим командантом КПО, који је дошао из околине Ниша. Између њих двојице је постигнут договор да се у повољном тренутку разоружају четници II косовског корпуса капетана Живојина Марковића.³² Разоружање четника је, међутим, морало бити одложено јер је капитулација Италије почетком септембра 1943. створила потпуно нову ситуацију на простору Старог Паса.

Одмах по италијанском изласку из рата албански сепаратисти са Косова су покренули низ војних акција, које су, пратећи одлуке Друге призренске лиге, имале за циљ максимално проширење будуће албанске државе. Дежевски срез са Новим Пазаром посматран је као њен саставни део. Учестали напади албанско-муслиманских снага на граничаре, али и на преостали српски живаљ на потезу Тутин – Сјеница – Нови Пазар, изискивали су веће војно ангажовање Дежевске бригаде са Радуловићем на челу. Током септембра и октобра јединица је имала низ окршаја са немачком и бугарском војском, колаборационим јединицама и нерегуларним муслиманским снагама.

Дежевска бригада је тако 6. септембра водила праву битку у околини Новог Пазара када је напала један комбиновани немачко-муслимански одред послат у пљачку српских села. Притом су четници убили четири, а ранили 12 немачких војника. Генерал Михаиловић је за овај успех похвалио Радуловићеву јединицу Влади у Лондону.³³ Дана 22. септембра Дежевска бригада је напала и спалила жандармеријске постаје у Пиларети и Барама. Притом су ликвидирани четворица жандарма, сви муслимани. Активност Радуловиће-

31 Исто, док. 3, 16, д. 2460-2462; Исто, 20, д. 2513; Исто, 23, д. 2541; Исто, кут. 293, ф. 1, док. 6, 5, д. 6008.

32 Ђорђевић, *Рашка*, 397-398.

33 ВА, ЧА, кут. 302, ф. 2, док. 5, 43, д. 2050.

вих четника је, међутим, изазвала већу операцију Немаца и Бугара крајем септембра, током које је страдало неколико српских села у Сјеничком срезу.³⁴

Јаворски корпус добио је задатак да заустави ове паљевине. Капетан Цветић је тај задатак поверио Радуловићу.³⁵ Он је последњих дана септембра са око 300 људи упао у Сјенички срез, напао нерегуларне муслиманске снаге и потиснуо их све до села Фијуља, северо-источно од Сјенице. Када их је потукао, спалио је и опљачкао поменуто село, после чега се са бригадом вратио у околину Новог Пазара. Тамо је 20. октобра имао нови сукоб са муслиманским колаборационистима из вароши, током којег им је нанео осетне губитке. Његови људи су тако од огња спасили неколико српских села.³⁶

У међувремену, остатак корпуса се покренуо према Новој Вароши и Пријепољу. До 22. октобра неколико стотина четника се уз констатну борбу са муслиманима, партизанима и окупатором пребацило на Златар.³⁷ У позадини фронта је на тај начин остало само људство Миладина Радуловића. Пошто су му многе околности ишле на руку,³⁸ он је одлучио да поново покрене питање разоружања четника. Дана 17. октобра Радуловић је имао тајни састанак са осталим члановима КПЈ из Студеничког среза. На њему је одлучено да се у ноћи између 2. и 3. новембра изврши пуч у Дежевској бригади. Иако је Радуловић сматрао да је још увек рано за овакву акцију, он је ипак попустио и почео са припремама.³⁹

Посао му је био олакшан будући да га је капетан Цветић, пре него што је кренуо према Лиму, именовао за заменика. Радуловић је

34 Архив Србије (АС), Ж-28, НОР, кут. 2, ф. Влада Милана Недића, док. 195, 1; Исто, кут. 3, ф. Влада Милана Недића, док. 347, 1; АС, Г-2, Комесаријат за избеглице (КИ), кут. 24, р. 42/1944, 9–10; ИАК, фонд 412, Тихомир Ђорђевић, кут. 3, Дневници Тихомира Ђорђевића 1943, Ратни дневник 2–30. 9. 1943, 24–25; ИАК, фонд 420, НОБ, кут. 15, реферат Вукомана Ђулафића, 135.

35 ВА, ЧА, кут. 279, ф. 1, док. 5, 17, д. 235; АС, Безбедносно информативна агенција (БИА), збирка 267, Историјат Ивањице и Ариља, Јаворски корпус, 40.

36 ВА, Недићева архива (НДа), кут. 32, ф. 7, док. 58, 1; ИАК, фонд 420, НОБ, кут. 15, реферат Вукомана Ђулафића, 136; Исто, кут. 14, Реферат С. Чукановића, Хроника Сјенице, 392.

37 ВА, ЧА, кут. 279, ф. 1, док. 7, 9, д. 149–150; Исто, 13–14, д. 174–175; Исто, док. 4, 33, д. 173; Исто, кут. 303, ф. 3, док. 3, 52, д. 594.

38 Током октобра партизанске снаге су се брзо пробијале Полимљем. Предвођене II корпусом Народноослободилачке војске Југославије (НОВЈ), оне су сузбиле четничке јединице из бијелопољског, пријепољског и пљеваљског краја, опколивши Прибој и Нову Варош. ВА, НОВЈ, кут. 391а, ф. 8, док. 5, 1; Исто, кут. 391, ф. 1, док. 35, 1–2; Исто, кут. 731, ф. 9, док. 4, 71.

39 Ђорђевић, *Рашка*, 398–400.

тако крајем октобра окупио Дежевску бригаду и све остало људство које није отишло са Цветићем, у селу Одвраћеници на Голији (око 100 четника). У организацији пуча помоћ су му пружили поручник Јемуовић и поручник Ђока Ђокић, Албанац из пећког краја, који се у међувремену нашао међу четницима.⁴⁰

Радуловић је затим позвао Светислава Трифуновића да прикупи симпатизере и чланове КПЈ по Студеничком срезу и дође на Одвраћеницу. Овај је прионуо на посао и ускоро имао неколико десетина бораца под оружјем. Међу њима је било доста бегунаца из ибарских рудника, као и избеглица са Косова (Клина, Пећ, Исток...).⁴¹ Под Трифуновићевом командом нашла су се, интересантно, и двојица Пољака – Јержи Червенка из Варшаве и Болеслав Дуђински из Укуфа.⁴² Разоружање Дежевске бригаде (у ствари њене штапске чете) и штаба Јаворског корпуса извршено је са извесним закашњењем, ноћу 3/4. новембра 1943. године. Спровело га је 36 партизана из јединице и још њих око 40 који су стигли са Трифуновићем. Четници су ухваћени на спавању. Током краће борбе погинуо је један четник, док су три његова саборца рањена. Заплењено је пуно оружја и другог ратног материјала. Затим је формиран Ибарско-моравички партизански одред на челу са Радуловићем, који је бројао око 80 људи. Новопостављени командант је о свом успеху одмах обавестио Штаб оперативне зоне НОВЈ за Косово и Метохију. Пошто му од њега ипак није стигла помоћ, почео је са јединицом да се повлачи ка Косовској Митровици, очекујући прилив бораца из вароши.⁴³

Радомир Цветић је за Радуловићево издајство сазнао дан-два касније, док се налазио на Јавору. Већ 7. новембра је кренуо у потеру. Пошто је Радуловић са собом однео три радио-станице – чиме су све шифре капетана Цветића, али и Војислава Лукачевића, Ђорђија Лашића и капетана Марковића биле компромитоване – он је морао бити брзо неутралисан. Стога је капетан Лукачевић Цветићу ставио

40 ВА, ЧА, кут. 101, ф. 3, док. 2, 1.

41 Исто, кут. 101, ф. 3, док. 4, 1.

42 Њих је немачки окупатор пребадио из Пољске на принудни рад у ибарске руднике. Када су из њих успели да побегну, придружили су се Трифуновићу који им је обећао да их води међу четнике, где је већ, при II Косовском корпусу, постојао „вод Пољака“ (око 20 бораца) под командом Жисова Моицког. Током разоружавања Дежевске бригаде они су остављени у шуми да чувају ратни материјал. Затим су дезертирали и предали се четницима. Исто, док. 3, 1–2.

43 Исто, кут. 279, ф. 1, док. 7, 20, д. 215–220; Исто, 44–45, д. 301; ИАК, фонд 420, НОБ, кут. 15, реферат Вукомана Ђулафића, 139–142; *Veze u NOB-u*, 123; *Kosovska Mitrovica*, 366–367; Ђорђевић, *Рашка*, 400.

на располагање 300 својих бораца, који су имали да „прочешљају“ Голију. Водио их је поручник Павловић, бивши командант Дежевске бригаде. Истовремено, Цветић се са целокупним људством Јаворског корпуса покренуо према Ибру.⁴⁴ О пучу у Дежевској бригади обавештен је и генерал Михаиловић, који је сматрао да је Радуловић деловао „по договору са Енглезима“.⁴⁵ Никакве потврде ових оптужби, ипак, нисмо пронашли.

Радуловићеве прогнозе да су његово разоткривање и напад на четнике преурањени, убрзо су се обистиниле. Са мање од 100 бораца Ибарско-моравички партизански одред није имао шанси за опстанак у доминантно четничком окружењу. Снаге ЈВуО које су чинили II студеничка бригада и Летећи батаљон Јаворског корпуса, опколиле су и напале партизане већ 14. новембра у селу Гувниште код Лепосавића. Радуловић и његови саборци претрпели су тежак пораз, пре свега захваљујући његовом несналажењу. Погинуло је 10 партизана, девет је било заробљено и ликвидирано, а 20 рањено. Поједини извори говоре и о 36 погинулих бораца под петокраком. Део њих је и дезертирао у току битке. Радуловић и поручник Јемуовић, иако рањени, успели су да се са неколико партизана извуку из обруча.⁴⁶

Иако је разбио партизане, капетан Цветић је био посрамљен ониме што му је учинио Радуловић. То се види из његовог обраћања генералу Михаиловићу у коме је преузео сву одговорност за проблеме у Јаворском корпусу. Додао је да је знао како је Радуловић био комуниста и да му је чак овај то једном и признао. Пошто је, међутим, био „врло способан организатор и борац“, Цветић га је толерисао. Наводно, није могао „веровати да је способан за издајство“. Цветићево мишљење било је да се Радуловић одметнуо тек када је чуо да партизани добро напредују у Старом Расу и да уживају подршку Енглеза.⁴⁷ Било како било, његова освета била је сурова. До 20. новембра четници су ликвидирали седам људи из Студеничког среза који су имали везе са КПЈ, те попалили шест домаћинстава. Пошто није могао да

44 ВА, ЧА, кут. 279, ф. 1, док. 7, 21–23, д. 219–222, 226–233, 235–238; Исто, 33, д. 266.

45 Исто, кут. 275, ф. 1, док. 21, 17, д. 697–719.

46 Исто, кут. 279, ф. 1, док. 7, 41, д. 292; Исто, кут. 101, ф. 3, док. 2; ИАК, фонд 420, НОБ, кут. 15, реферат Вукомана Ђулафића, 143; АС, Ж-28, НОР, кут. 2, Влада Милана Недића, док. 218; ИАБ, УГБ, Специјална полиција, IV-25/142 и 233/6, 1; *Kosovska Mitrova*, 388; Ђорђевић, *Рашка*, 401.

47 ВА, ЧА, кут. 32, ф. 2, док. 43, 1; ИАК, фонд 420, НОБ, кут. 15, реферат Вукомана Ђулафића, 143.

се домогне Радуловића, Цветић је јавно претио да ће уништити „све што симпатише црвене, макар страдала читава села“. Затим је његов штаб издао и проглас народу Студеничког и Дежевског среза у коме је Радуловић жигосан као издајник, кога је Цветић имао намеру да „сатре“.⁴⁸

Бежећи од хајки преостали борци Ибарско-моравичког партизанског одреда су се поделили у две групе, чиме је јединица формално распуштена. Миладин Радуловић је са неколико пратилаца кренуо према Црној Гори. На путу му се рана толико погоршала да је морао да остане у једном селу на Мокрој Гори код Тутина. Остатак групе се вратио у Ибарску долину, где су многе њене чланове похватили четници.⁴⁹ Само је II косовски корпус заробио девет партизана. Пошто су били родом из тих крајева, животи су им углавном поштеђени.⁵⁰

Радуловић се у Штавичком срезу задржао до фебруара 1944. године, опорављајући се од ране. Затим се пребацио у околину Пећи, а одатле крајем марта у Беране. Тамо је ступио у Самостални косметски батаљон НОВЈ у Андријевици. Договором између Покрајинског комитета за Србију, ОК за Косово и Метохију и Штаба II корпуса НОВЈ, Радуловићу је дозвољено да средином јуна издвоји из тадашње јединице 60 бораца и обнови Ибарско-моравички партизански одред.⁵¹ То је учињено у рејону Шаховића. Радуловић је овог пута постављен на место политичког комесара. Затим се јединица покренула ка Ибарској долини и преко Златара и Јавора стигла на одредиште до половине јула 1944. године.⁵²

Већ 17. јула Ибарско-моравички партизански одред је имао окршај са четницима на Рудном. Радуловић није успео да порази свог бившег команданта Цветића, који је сада био у чину мајора. И поред присуства јаких четничких снага, он одлучује да одред остане на Голији. Део људства је негодовао, али му је углед био толики да га њихов став није приморао на промену мишљења. То се показало као исправна одлука. У новом сукобу са Јаворским корпусом 31. јула, Радуловић је однео кључну победу.⁵³

48 АС, БИА, збирка 267, Историјат Ивањице и Ариља, Јаворски корпус, 15; *Kosovska Mitrovica*, 369.

49 *Kosovska Mitrovica*, 388-389.

50 ВА, ЧА, кут. 101, ф. 3, док. 6, 1.

51 *Veze u NOV-u*, 123-124.

52 ИАК, фонд 420, НОБ, кут. 15, реферат Вукомана Ђулафића, 154-156.

53 Ђорђевић, *Рашка*, 407; *Нови Пазар и околина*, 362.

Ради потреба завршних операција у овом делу Србије, он је крајем августа постављен за команданта јединице, која мења назив у Ибарски партизански одред (ИПО). Заменик му је био Светислав Трифуновић, док је Ратко Дражевић био заменик комесара. Било је то велико признање Радуловићу, с обзиром да није био родом из ових крајева, за разлику од потчињених му кадрова. ИПО се убрзо omasовио и достигао 350 бораца распоређених у три батаљона, да би у новембру располагао са чак 785 људи. Захваљујући томе Радуловић је успео да 23/24. августа разбије јединицу којом је некада командовао – Дежевску бригаду ЈВуО.⁵⁴

Током октобра и новембра ИПО је имао и неколико окршаја са немачким и колаборационим јединицама. Током прве декаде октобра Радуловићеви људи су разбили снаге „белогардејаца“ код села Казновића недалеко од Рашке. По жестини се издваја битка на обронцима Копанника, када су партизани уништили један батаљон СС дивизије „Принц Еуген“ (око 90 мртвих и 300 заробљених Немаца). Затим је током новембра Радуловић кренуо у ослобађање градова. Испред Рашке је 26. и 27. новембра водио борбе са Немцима. Позитиван исход омогућио је партизанским снагама да ослободе Рашку и Нови Пазар. Тиме се, у суштини, и завршила ратна епопеја Миладина Радуловића.⁵⁵

КПЈ је по освајању власти почела да ствара нову државу и друштвено-економски систем, као и да спроводи амбициозну политику друштвеног, привредног, културног, просветног и научног развоја. Новој власти су за реализацију ових планова били потребни школовани стручњаци, али истовремено и политички подобни кадрови, одани Партији и новом систему. Захваљујући успесима у предратној и ратној каријери, као један од кандидата наметнуо се Миладин Радуловић. Како је био „стари“ комуниста, првоборац, илегалац и обавештајцац, а истовремено високообразовани стручњак примењене хемије, Радуловић је у првим послератним годинама добио неколико руководећих функција у државном и привредном апарату.

Прво важно намештење уследило је априла 1945. године, када је постао директор рудника „Трепча“. У време покретања амбициозног Првог петогодишњег плана привредног развоја, Радуловић је постављен за генералног инжењера Генералне дирекције обоје-

54 Ђорђевић, *Рашка*, 407–409.

55 ВА, микрофилмови, Историјска комисија Покрајинског комитета Савеза комуниста Космета (ИК ПК СКК), НОБ – 1а/53, 66, 68; Ђорђевић, *Рашка*, 409–410, 413.

них метала ФНРЈ. Ово тело је основано 7. марта 1947. при Министарству рударства ФНРЈ, ради руковођења предузећима општедржавног значаја, односно рудницима и топионицама обојених метала (који су били од изузетне важности за реализацију Петогодишњег плана). Радуловић је затим именован помоћником министра рударства ФНРЈ Светозара Вукмановића Темпа. Када је ово Министарство укинуто 8. фебруара 1950, премештен је на место помоћника председника Комитета за неметале, основаног истог дана ради руковођења пословима општедржавног значаја у области производње и прераде неметала. Када је и овај комитет укинут 14. јуна 1950. Радуловић је постао помоћник министра у Савету за енергетику и екстрактивну индустрију (министар је био С. Вукмановић Темпо), бавећи се и на овој позицији пословима рударства и геолошких истраживања.⁵⁶

Почетком 50-их Радуловић је у оквиру Савета руководио радом Савезне управе за геолошка истраживања, да би после њеног укидања јуна 1951. био постављен на чело Управе за рударска истраживања и рударске студије. Ово тело је основано 23. јуна 1951. као привредно-управни орган за предузећа која су се бавила рударским истраживањима и старањем о научном обрађивању резултата тих истраживања. Оно је такође било под надзором Савета за енергетику и екстрактивну индустрију. Априла 1953. Управа мења назив у Завод за геолошко-рударска и технолошка истраживања минералних сировина. Надлежности су јој остале исте, као и руководилац. Радуловић ће се на позицији директора Управе задржати све до њеног укидања априла 1955.⁵⁷

Већ у овом периоду Радуловић је постао један од ретких појединаца упућених у пионирске радове на потрази за нуклеарним сировинама у Југославији, пре свега уранијумом и торијумом, као и у зачетке тајног југословенског нуклеарног програма. Овај програм покренут је крајем 40-их година и имао је, поред прокламованог мирнодопског карактера, и скривене војне амбиције, диктиране од пар-

56 БВКП, БЗ, 329(082), Миладин Радуловић-Крцун. Биографија, 1; *Ko je ko u Jugoslaviji*, (Beograd: Hronometar, 1970), 873; Ljubiša Korać, *Organizacija federacije u socijalističkoj Jugoslaviji 1943–1978*, (Zagreb: Arhiv Jugoslavije, Globus, 1981), 291–293; *Službeni list FNRJ*, br. 19/1947; *Isto*, br. 10/1950. О значају рударства и металургије у Петогодишњем плану видети: *Petogodišnji plan razvitka narodne privrede FNRJ u godinama 1947–1951*, (Beograd: Borba, 1947), 39–50.

57 *Geoinstitut*, 34–36, 328; Korać, *Organizacija federacije*, 292, 393–394; *Službeni list FNRJ*, br. 27, 12. april 1950, 586; *Isto*, br. 30, 27. jun 1951, 415; *Isto*, br. 8, 19. februar 1953, 74; *Isto*, br. 28, 29. jun 1955.

тијског и државног руководства. Одликовала су га скромна знања у области нуклеарних наука и мале кадровске и материјалне могућности. Једино што се сасвим сигурно знало јесте да су за било какав рад у овој области неопходне нуклеарне сировине, пре свега уран. Зато је крајем 40-их и почетком 50-их година у Југославији започета упорна и тајна потрага за ураном, тзв. „уранска грозница“, која се одвијала у оквиру савезних државних органа за рударска и геолошка истраживања и била под строгим надзором и руководством Управе државне безбедности и самог државног врха.⁵⁸ Миладин Радуловић је морао бити довољно стручан, али и уживати велико поверење државног и партијског врха да би руководио тако важним и поверљивим задатком.

То поверење је дошло до изражаја марта 1955. када је формирана Савезна комисија за нуклеарну енергију (СКНЕ), као савезни орган који је под непосредним надзором Савезног извршног већа (СИВ) помагао, координирао и руководио целокупним радом на развоју нуклеарних наука и нуклеарне енергије, те практичном применом науке на том подручју. За председника СКНЕ је постављен Александар Ранковић, потпредседник СИВ-а и државни секретар за унутрашњу послове, док је Миладин Радуловић именован чланом СКНЕ и директором Дирекције за нуклеарне сировине која је тада основана у оквиру Комисије.⁵⁹

На првој седници СКНЕ 6. априла 1955. Радуловић је поднео извештај о стању истраживачких радова на нуклеарним сировинама и учествовао у доношењу одлуке о изради плана рада у овој области у наредном периоду. Тај план је предвиђао наставак започетих перспекција на теренима широм земље (у Македонији, Словенији, источној Србији и др.) у потрази за лежиштима нуклеарних сировина, пре свега урана, као и развој технологија прераде тих сировина. Посебну пажњу је требало посветити терену Старе планине у источној Србији, где је у селу Кална већ било формирано „предузеће бр. 3“, у којем је требало наставити истраживања и испитати могућност по-

58 Dragomir Bondžić, *Između ambicija i iluzija. Nuklearna politika Jugoslavije 1945–1990*, (Beograd: Institut za savremenu istoriju – Društvo istoričara Srbije „Stojan Novaković“, 2016), 74–95; Slobodan Nakićenović, *Nuklearna energija u Jugoslaviji*, (Beograd: Savezna komisija za nuklearnu energiju, 1963), 79–80.

59 Архив Југославије (АЈ), Фонд Савезна комисија за нуклеарну енергију (СКНЕ), 177–14–40, Уредба о оснивању СКНЕ, 19. март 1955. и Решење о именовању СКНЕ, 19. март 1955; *Službeni list FNRJ*, br. 13, 23. mart 1955, 167; Nakićenović, *Nuklearna energija*, 105–108; Bondžić, *Između ambicija i iluzija*, 117–118.

дизања постројења за експериментално, а потом и индустријско добијање метала урана.⁶⁰

Радуловић је у наредном десетогодишњем периоду био члан пленума СКНЕ (до средине 1965) и учествовао у раду њених органа (Стручног савета, Колегијума и др.). Пре свега, руководио је Дирекцијом за нуклеарне сировине (која је 1958. постала самостални савезни орган под контролом СКНЕ) и једним од три сектора СКНЕ – сектором за сировине. У том својству је предлагао одлуке и решења, старао се о њиховом извршењу, вршио надзор над радом потчињених установа, подносио извештаје пленуму СКНЕ, координисао сарадњу са Савезним геолошким заводом и Институтом за технологију минералних сировина (који су били потчињени Дирекцији) и другим установама и предузећима. Међу надлежностима сектора за сировине била су геолошка и рударска истраживања и лабораторијска, хемијска и минералозна испитивања технологија нуклеарних сировина (уранијум, торијум, цирконијум, берилијум, кадмијум, графит, тешка вода итд.), као и радови на полуиндустријским технолошким истраживањима, пројектовању и инвестиционим радовима у изградњи индустрије и освајању и покретању индустријске производње нуклеарних сировина.

Миладин Радуловић је остао на челу истраживања нуклеарних сировина и после реорганизације почетком 60-их година. Тада је спајањем Дирекције за нуклеарне сировине (основане 1958), Института за технолошка истраживања минералних сировина (основаног 1955) и Института за истраживање нуклеарних сировина (који се издвојио из Савезног геолошког завода 1960), формиран Завод за нуклеарне сировине. Он је преузео надлежности од наведених установа и поделио рад на сектор истраживања и сектор технологије нуклеарних и других минералних сировина. Деловао је под надзором СКНЕ. За генералног директора је постављен Миладин Радуловић и на овој функцији је остао све до средине 1965. године.⁶¹

60 АЈ, СКНЕ, 177-14-40, Закључци и материјали I седнице СКНЕ, 6. април 1955.

61 АЈ, 177-2-2, пов. бр. 143, 12. септембар 1956; АЈ, 177-24-93, Закључци Координационог одбора СКНЕ, 17. септембар 1956; АЈ, 177-16-52, Записник СКНЕ, 24. фебруар 1960; АЈ, 177-16-57, Записник СКНЕ, 30. јун 1961; АЈ, 177-20-75, Записник СКНЕ 30. септембар 1965; *Službeni list FNRJ*, бр. 23. 11, јун 1958, 597-598; *Isto*, бр. 9, 27. фебруар 1959; *Isto*, бр. 10, 29. март 1961, 243-244; Korać, *Organizacija federacije*, 297-298, 394; *Geoinstitut*, 35-37, 328; Bondžić, *Između ambicija i iluzija*, 118-137, 164-168.

О значају сектора којим се бавио Радуловић говоре званични подаци, према којима је до 1960. на питању нуклеарних сировина у Југославији радило 850 сарадника у земљи и иностранству, те било објављено више од 200 научних радова, док је буџет сектора износио 9.007.200.000 динара.⁶² У том периоду је дошло и до убрзаног развоја у овој области, извођена су сложена теренска и лабораторијска истраживања, употребљаване су све разноврсније модерне методе и инструменти (посебно проспекција из ваздуха), започета је сопствена производња инструмената и опреме, примењивана светска искуства и методе, формирану сопствени кадрови који су се усавршавали у иностранству (у САД-у, СССР-у, Француској, Пољској).⁶³

И на овом пољу се развијала интензивна међународна сарадња, нарочито после одржавања Прве међународне конференције о мирнодопском коришћењу нуклеарне енергије у Женеви августа 1955. Миладин Радуловић је као саветник био члан југословенске делегације у Женеви и на седници СКНЕ 1. новембра исте године учествовао у анализи тока конференције и рада југословенске делегације. Према његовим речима, Југословени су о истраживањима нуклеарних сировина и технологији производње урана (посебно из сиромашних руда) више сазнали у личном контакту са референтима него из самих реферата о тим питањима.⁶⁴ Билатерална сарадња са иностранством је такође била у успону током друге половине 50-их година. Радуловић је давао свој допринос, било да је као руководилац организовао и надзирао различите облике сарадње, било да је и сам путовао у иностранство и учествовао у раду делегација и преговорима о сарадњи у истраживању нуклеарних сировина.⁶⁵

62 Nakićenović, *Nuklearna energija*, 79–80.

63 Више у: Nakićenović, *Nuklearna energija*, 63–74; *Geoinstitut*, 13–62, 80–126, 162–177; Bondžić, *Između ambicija i iluzija*, 168–173.

64 AJ, 177–370–1489, Решење, бр. 49902, 23. јул 1955; Исто, United Nations International Conference on the Peaceful Uses of Atomic Energy, Geneva, 8–20. August 1955, List of Delegates; AJ, 177–14–41, Стенографске белешке седнице СКНЕ 1. новембра 1955. - Радуловић је као члан делегације учествовао и на Трећој међународној конференцији за мирнодопску примену нуклеарне енергије у Женеви августа 1964 (AJ, 177–371–1491, Решење бр. 2843/1, 1. август 1964).

65 Видети примере: AJ, 177–3–3, СКНЕ, бр. 66, 17. март 1959, Извештај о боравку групе за геологију и технологију у Пољској, 9–16. фебруара 1959; Исто, Писмо Стојана Павловића М. Радуловићу из Париза, 25. март 1959; Дипломатски архив Министарства спољних послова Републике Србије, Политичка архива, 1963,

Од нарочитог значаја била је и помоћ Југославије неразвијеним афричким и азијским земљама у геолошким и рударским истраживањима лежишта нуклеарних сировина. Тако је Миладин Радуловић био на челу групе стручњака која је 1954/55. године вршила геолошка истраживања у Етиопији. Почетком 1959. етиопски амбасадор у Београду Dejazmatch Amha Abarra се распитивао код Радуловића о резултатима тих истраживања и могућностима да се у његовој земљи нађу одређене руде, пре свега урана, те тражио геолошку карту Етиопије коју су Југословени израдили. Радуловић му је дао основне податке, а за особље етиопске амбасаде је организована пројекција дијапозитива које је делегација југословенских стручњака направила током боравка у овој афричкој земљи.⁶⁶

Најважнији подухват СКНЕ, сектора за нуклеарне сировине и самог Радуловића, било је свакако покретање и рад полуиндустријског постројења Кална на Старој планини почетком 60-их година. Мање постројење је покренуто 1960. и радило је све до 1963. Тада је почео са радом велики полуиндустријски погон за прераду 200 тона руде урана дневно, упркос истраживањима која су указивала на ниски садржај урана у руди и високу цену такве производње. Очекивано је да се у перспективи наиђе на богатија лежишта, а инсистирало се на томе да се у међувремену обучава кадар и стичу драгоцене технолошке искуства. Међутим, одмах је било очигледно да постројење даје лоше резултате, ради слабим капацитетом и да је цена добијеног концентрата урана 3–3,5 пута већа од планиране. Зато је јуна 1965. на седници СКНЕ, на основу обимног материјала, закључено да је постројење потпуно неекономично, сувише скупо и да га треба затворити. Радуловић се једини до самог краја залагао за опстанак погона у Кални, иако је и њему било јасно да је потпуно нерентабилан. Свој став образлагао је великим значајем постројења за стицање технолошког искуства и обуку кадрова, истичући да се на овај начин много јефтиније долазило до обучених стручњака, производа и технологије, у односу на њихову набавку из иностранства. Ипак, тада је донета одлука да постројење у Кални престане са ра-

Пољска, ф. 96, досије 16, сигн. 92679, Решење о учешћу на састанку југословенских и пољских стручњака у Варшави 2–14. септембра 1963.

66 АЈ, 177–3–3, Белешке о разговорима са етиопским амбасадором Dejazmatch Amha Abarra 16. јануара 1959. и 26. марта 1959. - У овим истраживањима југословенска страна је видела свој научни, привредни и трговачки интерес (АЈ, фонд Кабинет председника Републике (КПР), 837, II–6–а, 4. септембар 1954).

дом (процес затварања је трајао до 1971). Ово је Радуловићу била и последња седница СКНЕ, пошто више није био њен члан нити директор Завода за нуклеарне сировине.⁶⁷

У истом периоду се одвијало и слабљење југословенског нуклеарног програма и СКНЕ, смањивање финансирања и упућивање на буџет република и сарадњу са привредом, што се завршило и коначним престанком рада СКНЕ 1971.⁶⁸ Те године је и Радуловић оставио траг о свом раду у СКНЕ и на нуклеарном програму, учествујући у дебати коју је покренуо хрватски физичар и бивши члан СКНЕ Иван Супек, оптужујући југословенско државно руководство, пре свега Александра Ранковића, да је под маском мирнодопског нуклеарног програма крајем 50-их и почетком 60-их покушавало да произведе нуклеарно оружје. Новинар НИН-а Стане Станич је интервјуисао учеснике у југословенском нуклеарном програму, од којих се велика већина није сложила са Супековим ставовима (Павле Савић, Авдо Хумо, Иван Гошњак и др.). И Радуловић се „са презиром“ супротставио Супековим оптужбама као „измишљотинама“, питајући зашто се Супек није повукао из СКНЕ уколико није одобравао њене планове, зашто је у њој остао дуже и од Ранковића и зашто сада компромитује несврстану земљу и штети њеним међународним интересима и угледу.⁶⁹

После скоро две деценије рада у савезним органима и бављења поверљивим пословима, Миладин Радуловић је од средине 1965. прешао на републички ниво власти пошто је постављен за председника Савета за координацију научних делатности СР Србије. Од јула 1969. био је функционер Скупштине СР Србије, а потом и члан Савета Републике у два мандата. Пензионисан је 1. јула 1975. Преми-

67 АЈ, 177–13–34, Информација М. Радуловића о Кални, 11. јун 1965; АЈ, 177–19–74, Записник СКНЕ, 14. јун 1965. Више о Кални видети: Bondžić, *Između ambicija i iluzija*, 172–187.

68 О томе видети: Bondžić, *Između ambicija i iluzija*, 221–241. - М. Радуловић је и после одласка из СКНЕ новембра 1965. безуспешно покушао да укаже на штетност смањења финансирања нуклеарних истраживања и упућивања на републике и привреду и опасност од већ започетог процеса одласка кадрова у иностранство (АЈ, 177–13–35, Забелешка са разговора у СИБ-у, 6. новембра 1965).

69 Стане Станич, „Шта је истина о нашој А-бомби“, *НИН*, бр. 1070, 11. јул 1971, 15–18.

нуо је седам година касније, 10. октобра 1982, током боравка у Бродареву.⁷⁰

У тексту смо на више места могли да се уверимо да је Миладин Радуловић током окупације јако добро радио као илегалцац. Његова субверзивна делатност је притом била разноврсна. О томе нам говори неколико чињеница: избављење из ропства више од хиљаду југословенских војника у Косовској Митровици, неколико саботажа у руднику Трепча, стварање МК КПЈ у Новом Пазару, убацавање у Јаворски корпус ЈВуО, задобијено велико поверење његовог команданта капетана Цветића, виђење са генералом Михаиловићем, заповедничко место у Дежевској бригади итд.

Са друге стране, мора се признати да му је био наклоњен стицај низа околности. Тешко је поверовати да би се Радуловић тако добро снашао међу четницима да није било: извесне благонаклоности капетана Цветића према бившим партизанима, па и Радуловићу као комунисти; свађа између официра ЈВуО; Цветићевог преузимања команде над Јаворским корпусом; одласка већине четничких снага октобра 1943. године у Полимље и њиховог недовољног броја за дуже гоњење Радуловића после пуча.

Било како било, акција разоружања Дежевске бригаде била је круна Радуловићевог илегалног рада. Она му је донела репутацију искусног обавештајца и преданог партијског радника. Како другачије објаснити позитивно држање Партије према њему до краја рата – командант Ибарско-моравичког партизанског одреда пре Светислава Трифуновића или Ратка Дражевића, његова доминантна улога команданта чак и када је правио грешке (битка на Гувништу), дозвола да обнови одред још док се налазио у Црној Гори и да га издвоји из Косметског батаљона (иако је Радуловић припадао МК КПЈ за Косовску Митровицу), те поново постављање на чело ИПО пре локалних чланова КПЈ.

Будући да је Радуловићев партијски и стручни профил савршено одговарао послератним потребама комунистичких власти, његова каријера пуне две деценије иде узлазном путањом. Обављао је низ одговорних функција у области рударских и геолошких истра-

70 БВКП, БЗ, 329(082), Посмртни говор Миладину Радуловићу, 2-4; *Ко је ко у Југославији*, 873; *Geoinstitut*, 328. - Радуловић је био носилац „Партизанске споменице 1941“, Ордена Републике са сребрним венцем, Ордена Републике са златним венцем, Ордена заслуга за народ II реда, Ордена заслуга за народ са златном звездом, Ордена рада I реда, Ордена братства и јединства II реда.

живања, а од посебног значаја је било његово руковођење установама за истраживање нуклеарних сировина и учешће у развоју нуклеарног програма Југославије. Пројекти којима је руководио били су тајни и имали су највећи државни али и научни значај, тако да се може закључити да се Радуловићев дубоки конспиративни рад наставио и после рата (потрага за ураном у земљи и иностранству, рудник Кална на Старој планини и др.).

Извори и литература

Необјављени извори

- Архив Југославије: Фонд 177, Савезна комисија за нуклеарну енергију; Фонд 837, Кабинет председника Републике.
- Дипломатски архив Министарства спољних послова Републике Србије. Политичка архива, 1963, Пољска.
- Архив Србије: Фонд Г-2, Комесаријат за избеглице; Фонд Ж-28, НОР; Фонд БИА.
- Библиотека „Вук Караџић“ Пријепоље. Легат Бранка Зејака.
- Војни архив Србије: Фонд Четничка архива; Фонд Недићева архива; фонд НОВЈ; Фонд микрофилмова.
- Историјски архив Београда: Фонд BDS; Фонд Специјална полиција.
- Историјски архив Краљево: Фонд 412, Тихомир Ђорђевић; Фонд 420, НОБ.
- Историјски архив „Рас“ Нови Пазар. Фонд 283, НОР.

Објављени извори

- *Veze u NOB-u. Ratna sećanja 1941–1945*, urednik Radomir Petković. Beograd: Vojnoizdavački zavod, 1981.
- *Petogodišnji plan razvitka narodne privrede FNRJ u godinama 1947–1951*. Beograd: Borba, 1947.

Штампа

- *Službeni list FNRJ*
- *НИН*

Литература

- Bondžić, Dragomir. *Beogradski univerzitet 1944–1952*. Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2004.
- Bondžić, Dragomir. *Između ambicija i iluzija. Nuklearna politika Jugoslavije 1945–1990*. Beograd: Institut za savremenu istoriju – Društvo istoričara Srbije „Stojan Novaković“, 2016.

- Виријевић, Владан. „Јаворски корпус Југословенске војске у отаџбини“. *Наша прошлост* 7, 2006, 165–175.
- *Geoinstitut. Prvih 50 godina (1948–1998)*, urednik Radule Popović. Beograd: Geoinstitut, 1998.
- Дамјановић, Милица. „Студенти ПМФ у напредном покрету на Београдском универзитету до 1941. године“. *Тридесет година ПМФ Универзитета у Београду с освртом на развитаk наставе природних и математичких наука у Београду 1947–1977*, уредник Драгомир Виторовић, 55–86. Београд: ПМФ, 1980.
- Ђорђевић, Тихомир Д. *Рашка и околина*. Рашка: СИЗ културе, 1987.
- Живковић, Милутин. „Етнички сукоби на простору Новог Пазара и Рашке у јесен 1941. године“. *ВИГ* 2/2012, 72–81.
- Institut za istoriju Kosova – Institut za savremenu istoriju – Odbor za izdavanje monografija. *Kosovska Mitrovica i okolina*. Priština – Beograd – Kosovska Mitrovica, 1979.
- *Ko je ko u Jugoslaviji*. Beograd: Hronometar, 1970.
- Korać, Ljubiša. *Organizacija federacije u socijalističkoj Jugoslaviji 1943–1978*. Zagreb: Arhiv Jugoslavije, Globus, 1981.
- Nakićenović, Slobodan. *Nuklearna energija u Jugoslaviji*. Beograd: Savezna komisija za nuklearnu energiju, 1963.
- Николић, Коста. *Историја равногорског покрета 1941–1945*, књ. 2. Београд: Завод за уџбенике, 2014.
- *Нови Пазар и околина*, уредник Михаило Малетић. Београд: Књижевне новине, 1969.
- Terzić, Velimir. *Slom Kraljevine Jugoslavije 1941. Uzroci i posledice poraza*, II. Beograd–Titograd: Narodna knjiga – Pobjeda, 1983.
- *Тридесет година ПМФ Универзитета у Београду с освртом на развитаk наставе природних и математичких наука у Београду 1947–1977*, уредник Драгомир Виторовић. Београд: ПМФ, 1980.

Summary

Dragomir Bondžić
Milutin Živković

Miladin Radulović Krcun (1912–1982) Contributions for Biography

Abstract: This paper brings an overview of the life and work of Miladin Radulović Krcun, a pre-war student of chemistry and a communist, one of the first who fought, an illegal and a partisan embedded in Chetnik ranks, a prominent party official after the war, a leader in mining and geological research and participant in the Yugoslav nuclear program. The paper is based on archival material stored in archives and libraries in Belgrade, Kraljevo, Novi Pazar and Prijepolje, as well as on relevant scientific literature.

Key words: Miladin Radulović Krcun, World War II, Communist Party of Yugoslavia, Chetniks, mining and geological research, nuclear raw material, Yugoslav nuclear program

The life of Miladin Radulović “Krcun” is bounded by his war, political and scientific career. As an offspring of Montenegrin badlands, through the valley of Lim, and over Golija and Kopaonik mountains, he reached Belgrade and the highest levers of power of the communist regime in post-war Yugoslavia. His road was paved with events worthy of a biography of an intelligence service operative of great powers. After liberation, he followed the same path, being engaged in both security and scientific structures, while building an enviable career within institutions related to the Yugoslav nuclear program. Still working in the Party’s best interest, he conducted mining and geological research throughout the Yugoslav territory, but also in Africa, and was involved in a secret search for uranium. As one of the enablers of the powerful development of the Yugoslav nuclear program, Radulović inevitably witnessed its decrease and decline, his biography becoming one of the greatest contributions the 20th century has to offer to the historical science.